

„Jegyezvén szalmaszállal”

Kelemen Erzsébet

(1964, Edelény)

költő, író, irodalomtörténész,
Debrecenben él,
József Attila-díjas

Péntek Imre: *Csipetnyi ég*,
Magyar Napló, Budapest, 2020.

„[...] hűek a magyar költészethez, a folytonos-
ságot folytatni akarják [...] A torkonvágott for-
radalmak pirosát s gyászát viselik belül. [...] Komoly ügyekről komolyan szólnak. Etikus köl-
tők, felelősségvállalók” – írja 1967-ben Nagy
László az *Elérhetetlen föld* című antológia elő-
szavában a népi-nemzeti tematikát megújíta-
ni kívánó Kilencek költői csoportjáról, amely-
nek vonzaskörében indult, és aktív tagja volt
Péntek Imre is.

Művészetének nyitó kötete, az *Éjféle pályá-
udvar* (1974) jelzi, hogy a költői csoporton belül
már ekkor egyéni a hangja, határozott szemlé-
leti-poétikai törekvése van, nyitott a nyelvet,
formát megújító experimentális költészeti tö-
rekvésekre is, valamint a folklorisztikus hatás
helyett – ahogy ezt Payer Imre is kimutatta
a Péntek Imre-életmű poétikai módosulásait
elemezve – inkább a gondolati líra és a groteszk
szemlélet, valamint az avantgárd jellemezte
a költészetét.

A 2020-ban megjelent új kötetét, a *Csipetnyi
 eget* ugyan több mint fél évszázad választja el
az Új Írásban publikált első műveitől (1967), az
innovatív költői attitűd azonban töretlen ma-

radt: versei a posztmodern utáni kortárs-digi-
tális modernség korában is figyelemreméltók.
A klasszikus időmértékes és ütemhangsúlyos
versformák mellett dominánsan jelen vannak
kötetében a prózaversek és versszövegek [lásd:
*Horgásztó; Reszelés (kézzel); A hűséges alakvál-
togató; Valamit elrontottam; Obskúrus angyalok;
Olimpikontra; Mennyei riport; Kő Pálnak, 75. szü-
letésnapjára; Amerika – no; Amerika – yes; Érdes
pengésű anyag(os) szavak az időnek; Csernobil;
Festmény a trógerekről*], merészen kitágítva a
műnemi határokat a kötet alcímének architek-
tuális jelzésével („versek”), s így a lírai kategó-
riába emeli a prózai, akár egy kisepikai műfaj-
ban is helytálló alkotásokat. Sőt, nemcsak
versként olvashatjuk a kötet prózáit, de iro-
nikus, fanyar humorú *Mitikus beszéddel* és mi-
ni-színházzal is találkozunk benne: a *Tojáshegy*-
ben a drámára jellemző szerzői instrukciók
szerepelnek, és a szereplők (Kicsikövé, Vé-
konymagas, Fiú, Lány) dialógusából épül fel
a mű. A központi tojás-motívummal pedig még
allúziót is teremt Weöres Sándor egyszavas
művével (*Tojáséj*) és a finn nemzeti eposszal,
a *Kalevalával*. Az aktuális avantgárd alkotói be-

szédmódja ez, amely több esetben átjárhatóvá teszi a műnemek és a műfajok közötti határokat, a denotatív síkról pedig egy többszörösen konnotatív tartományba helyezi át a szöveget. A vendégszöveg-technika szintén jellemző avantgárd jegy. Péntek Imre is gyakran él az intertextualitással: »Lehetsz „lócsiszár”« – írja a *Barna estek*ben Arany János *Epilógus*ára utalva, valamint a műcímmel Juhász Gyula *Tiszai csöndjével* is allúziót teremt („Hálót fon az est, a nagy, barna pók”). Az „ezredváltó sűrű évek” verssor (*A szalmaszál*) Nagy Gáspárt idézi, és nemcsak a kötetcímmel, de a szalmaszál-motívummal is párhuzamot teremt. A *Pannon ének*ben a görög mitológiával és Kölcsey *Himnuszával* alkot allúziót, a *Halotti tor* című költeményében pedig Ady *Lédával a bálban* című versének elemeit hívja elő.

Két szó egymásba csúsztatásának technikáját, a szófonatot elsőként James Joyce alkalmazta, s a francia mot-valise (szóborönd) értelmét Jean Paris taglalta. A magyar elnevezés pedig Papp Tibortól származik, aki szintén gyakran alkalmazta a szófonatokat a vizuális költeményeiben. Péntek Imre *Olimpikontra* műve szintén avantgárd szóalkotásmódot jelez: az olimpikon és a kontra szavakból, nyelvi leleménnyel, szóösszevonással egyedi összetételt, neologizmust alkot a költő. A humor (például teleszkóp helyett teleszpók – *A csillagász*) és az irónia távolságtartó alakzata is jellemzi művészetét: nem egyszerű hozzárendelő vagy afirmatív viszony van az esetleges versbeli alany és állítása között, hanem egyfajta elidegenítő gesztus, egy külső, felületi attitűd, leváló viszonyulás, különösen a társadalmi-közéleti fonákosságokat feltáró költeményeiben.

A három ciklusba rendezett kötet verseit gyönyörű színessé teszi a tájszavak használata (konyhakredenc, luk – *Fessen fest Teri*; írni kék – *Ösztönös elem*), valamint a választást,

a többértelműséget megengedő igekötőhasználat („a meg/le nem írt / interjúk, jegyzetek – *Mennyei riport*). A nyitó mű, a szürreális *Horgásztó* a prózavers egyik kiemelkedő darabja. Kiválóan prezentálja a közvetlen beszédmódot („egyszóval”), a mindennapokban időnként megjelenő szleng-fordulatokat („nem mindig jön be”). Terminus technikusokkal, horgászati szakszavakkal is találkozunk benne (beetetés, fenekezés, csalivödör), és felveti az elbeszélő, a lírai én létmódjának kérdését („az alkonyi pontyoknak van esélyük. / Neked kevés”), valamint a másik part, a „túlpart” képével ontológiai-filozófiai síkra tereli a gondolkodást. A metafizikai utalások gyakori motívumai költészetének: a *Reszelés (kézzel)* című versében a főzés konyhai műveleteit egy naturalisztikus képpel nyitja meg az elmúlás felé: „Ám gondolj arra is, egyszer majd téged is lereszelnek”, a *Sírkerti fordulatokban* pedig az örök élet és a „félbemaradt Éden” kérdéseit, vitapontjait egy temetői látogatás váltja ki a lírai énből.

A kommunista diktatúra érájában megélt tragikum mellett (lásd: besúgók – *Obskúrus angyalok*; *Csernobil*) jelen vannak napjaink aktuális problémái is, a migránskérdés, migránskvóta, a választások, a balliberális-probléma, „Szoross”, a 2019-es dunai hajókatasztrófa.

A humor és fanyar irónia, a szatirikus, szarkasztikus elemek és a groteszk hangvétel ellenére ezek már nagyon komor történelmi (kor/kór)képek. De Péntek Imre költészetében a reménytelenségben is jelen van a remény. Ahogy a Nagy Gáspárnak ajánlott és az ő motívumát megjelenítő versében, *A szalmaszálban* szalmaszállal jegyezve írja, azért, hogy részünk lehessen egy „csipetnyi ég”: „S keressük azt a szalmaszállt, / ami egykor kezedbe szállt, / a jászolból, mert Isten akarta, / hogy elérj a csillogás partra.”

Kelemen Erzsébet